

FUQAROLARNING VOYAGA YETMAGAN SHAXSLAR BORASIDAGI
MAJBURIYATLARINI BAJARMASLIK HUQUQBUZARLIKLARI UCHUN MA'MURIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH

Muzaffarova Maftuna Yusuf qizi

Annotatsiya: *Maqolada voyaga etmaganlarni tarbiyalash va o'qitish, shu jumladan voyaga etmaganlar tomonidan ma'muriy huquqbuzarlik sodir etishda ota-onalar yoki vasiylarning majburiyatlarini bajarmaganlik uchun qonun bo'yicha ma'muriy javobgarlik masalalari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *asosiy qonun, ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks, fuqarolarning huquq va erkinliklari, tarbiya, ta'lim, yosh avlod, o'smirlar, ma'muriy javobgarlik, huquqbuzarlik predmeti, ma'muriy huquqbuzarlik.*

Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq inson huquq va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan huquqiy hujjatlarni qabul qilish mamlakatimiz oldida turgan asosiy vazifalardan biri bo'ldi. Asosiy Qonunimizning alohida bo'limi inson va fuqaroning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlariga bag'ishlangan. Jamiyat manfaati uchun qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar inson huquqlari va majburiyatlarini aks ettira boshladi. Fuqarolarning huquq va erkinliklarini, davlat va jamoat tartibini, tabiiy muhitni muhofaza qilishni, ijtimoiy adolat va qonun ustuvorligini ta'minlashga qaratilgan samarali islohotlar tizimi yaratildi. Shu munosabat bilan mamlakat o'z aholisining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirishga e'tibor qaratdi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatning yuqori darajasi huquqiy ta'lim mahsulidir. Shuning uchun huquqiy ta'lim aholining, ayniqsa, yosh avlodning huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Mamlakatimizda yosh avlodni tarbiyalash va tarbiyalashning samarali tizimi yaratilib, bu borada bir qancha qonunlar qabul qilindi. Bizning asosiy Qonunimizga ko'ra, har kim ta'lim olish huquqiga ega. Bepul umumiy ta'lim davlat tomonidan kafolatlanadi. Xususan, "ta'lim to'g'risida" gi qonun va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "ta'lim va tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni tarbiyalash to'g'risida" gi Farmoni yosh avlodni tarbiyalash va tarbiyalashga oid muhim hujjatlardir. Ta'lim sifatini oshirishda umumiy o'rta ta'limning roli alohida ahamiyatga ega. Boshlang'ich ta'lim (I – IV sinflar) umumiy o'rta ta'lim uchun zarur bo'lgan savodxonlik, bilim va ko'nikmalar asoslarini shakllantirishga qaratilgan. Umumiy o'rta ta'lim zarur bilimlarni beradi, mustaqil fikrlash, tashkilotchilik qobiliyatlari va amaliy tajriba ko'nikmalarini rivojlantiradi, dastlab kasbga e'tiborni qaratishga va ta'limning keyingi bosqichini tanlashga yordam beradi. Hozirgi kunda davlat tomonidan ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maktablarda bolalarni tarbiyalash va tarbiyalashda interfaol o'qitish usullari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalangan holda tashkiliy ishlar

olib borilmoqda. Talabalarni tarbiyalashda o'qituvchilarning roli alohida ahamiyatga ega va shu munosabat bilan professional o'qituvchilar bilan ta'minlash ishlari bosqichma-bosqich olib borilmoqda.

Bolalarni tarbiyalash va tarbiyalashda nafaqat maktab o'qituvchisining sa'y-harakatlari, balki ota-onalarning roli ham muhim rol o'ynaydi. Bolani tarbiyalash ota-onaning konstitutsiyaviy majburiyatidir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 64-moddasida "ota-onalar farzandlarini voyaga yetgunlariga qadar boqishlari va tarbiyalashlari shart." O'zbekiston Respublikasi oila kodeksining 73-moddasida ham "ota-onalar o'z farzandlarini tarbiyalashga haqli va majburdirlar." Har bir ota-ona o'z farzandlarining tarbiyasi va rivojlanishi uchun javobgar bo'lishi, farzandlarining salomatligi, jismoniy, aqliy, ma'naviy va axloqiy etukligi haqida g'amxo'rlik qilishi va qonun bilan belgilangan zarur ta'lim olishlarini ta'minlashi kerak. Buyuk mutafakkir Abdulla Avloniy: "ta'lim biz uchun hayot yoki o'lim, najot yoki halokat, baxt yoki falokat masalasidir." Ota-onalar tomonidan voyaga etmaganlarni tarbiyalash kabi majburiyatlarni bajarmaslik huquqbuzarlik hisoblanadi va bu o'z navbatida javobgarlikni keltirib chiqaradi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 47-moddasida bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha majburiyatlarni bajarmaganlik uchun javobgarlik belgilangan. Shu jumladan voyaga etmaganlar tomonidan ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilishi - asosiy summaning bir baravaridan ikki-uch baravarigacha jarima. "Voyaga etmaganlarni tarbiyalash va o'qitish vazifalarini bajarmaslik harakatsizlikning turli shakllarini anglatadi, ya'ni harakatsizlik natijasida voyaga etmaganlarni tarbiyalash yoki o'qitishga etarlicha e'tibor berilmaydi. Yuqoridagi moddaga ko'ra, jinoyatning predmeti nafaqat bolaning otasi yoki onasi, balki voyaga etmaganlarni tarbiyalash sohasidagi vazifalarni bajarishda ularga teng keladigan boshqa shaxslar, ya'ni bolani asrab olgan shaxslar, qonuniy vasiylar, vasiylar va o'qituvchilar bo'lishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, bolalarni tarbiyalashda ota-onalik huquqidan mahrum bo'lgan, ruhiy kasallik, aqliy zaiflik yoki boshqa surunkali kasallik tufayli ota-ona vazifalarini bajarmagan shaxslar va ularga bog'liq bo'lmagan boshqa sabablar ushbu modda bo'yicha ma'muriy jazoga tortilmaydi. Afsuski, bugungi kunda mamlakatning barcha hududlarida ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan bolalar tarbiyasiga mas'uliyatsiz yondashish va ta'lim berish majburiyatlarini bajarmaslik kabi qonunbuzarliklar hali ham mavjud ularni. Statistika nazar tashlasak, aniqlangan ma'muriy huquqbuzarliklarning umumiy soni bo'yicha voyaga yetmaganlarni ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan tarbiyalash va tarbiyalash majburiyatlariga rioya qilmaslik 1,77 yilda 2018% va 0,69 yilda 2019% ga oshgan. shakllangan. Bugungi kunga kelib, ushbu huquqbuzarliklarning kamayishiga erishilgan bo'lsa-da, bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha ishlarni davom ettirish, bolalarni tarbiyalashda ota-onalarning javobgarligini oshirish va qonunbuzarlik holatlarida tegishli choralarni ko'rish zarur.

Voyaga yetmaganlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilinishini ta'minlash hamda bunday huquqbuzarliklarning oldini olish tegishli davlat

nazorati organlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligi va uning voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha maxsus bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladi. Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi Kodeksga binoan bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha majburiyatlarni bajarmaslik idoralararo voyaga etmaganlar komissiyalari va jinoiy sudlar tomonidan ko'rib chiqiladi.

Voyaga etmaganlarni tarbiyalash majburiyati buzilishining oldini olish uchun quyidagi choralarni ko'rish kerak. Shu jumladan:

- Mamlakatimizda qabul qilinayotgan qonun hujjatlari va davlat dasturlarining mazmun-mohiyati to'g'risida aholini izchil xabardor qiladigan tizimni shakllantirish;

- Tegishli davlat organlari tomonidan bolalarning oilada, ta'lim muassasalarida tizimli va kompleks ta'lim olishiga alohida e'tibor va nazorat qilinishini ta'minlash;

- Davlat hokimiyati organlari, shu jumladan huquqni muhofaza qilish organlari va fuqarolik jamiyatining boshqa organlari tomonidan advokatlikni samarali tashkil etish;

- Jamiyat faollari boshqa mansabdor shaxslar bilan hamkorlikda oilaviy muhitni yaxshilash va ota-onalar yoki ularning surrogatlarining bolalarga salbiy ta'sirini bartaraf etish ustida ishlamoqda;

- Nazorat organlari va mas'ul shaxslar tomonidan ijtimoiy xavfli oilalar va voyaga etmaganlarni, shuningdek, aniq yashash joyi bo'lmagan nazoratsiz bolalarni aniqlash va tegishli ishlarni bajarish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, jamiyatda sog'lom turmush tarzini shakllantirishning muhim masalalaridan biri bolalar tarbiyasiga alohida e'tibor berishdir. Bu borada tegishli ishlarni amalga oshirish, ota-onalar uchun bolalarni oilada tarbiyalash va ularga odob-axloq qoidalarini o'rgatish bo'yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Bu kelajakda ota-onalarning farzandlarini tarbiyalash va o'qitish bo'yicha majburiyatlarini bajarishining oldini olishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi / www.lex.uz.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 1869 yil 6 oktyabrdagi PF-1997" ta'lim va tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni tarbiyalash to'g'risida " / O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 yil, 9-son, 275-modda; 2000 yil, 4-son, 115-modda. / www.lex.uz

3. O'zbekiston Respublikasining "ta'lim to'g'risida" gi qonuni / qonun hujjatlari Milliy bazasi, 24.09.2020, 03/20/637/1313-son; qonun hujjatlari Milliy bazasi, 21.04.2021, 03/21/683/0375-son. / www.lex.uz

4. O'zbekiston Respublikasining oila kodeksi / O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1998 yil, 5-6-son. / www.lex.uz

5. O'zbekiston Respublikasining ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi / O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining Axborotnomasi, 1995 yil, 3-son;

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1995 yil, 9-son, 193-son, 12-son, 269-modda. / www.lex.uz

6. O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligi jinoyatlarning oldini olish Bosh boshqarmasidan 12 yilning 2019 oyi davomida sodir etilgan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risida ma'lumotnoma.